

20. fejezet

Jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségek⁹¹

Tóth Ferenc

A fenntarthatóság fontos aspektusa a társadalmi, jövedelmi egyenlőtlenségek alakulása. Az elmúlt évtizedekben a világ fejlett országaiban jelentősen emelkedett a jövedelmi egyenlőtlenség a piaci szabályozások lazulása, a globalizáció, valamint a technikai fejlődés következtében. A nagyobb egyenlőtlenség a jövedelmi osztályok közötti mobilitás csökkenésével is együtt jár, azaz egy egyenlőtlenebb társadalomban gyakrabban marad szegény a szegény és gazdag a gazdag, ami korlátozza a humán tőkében lévő potenciál kibontakozását egyéni és nemzetgazdasági szinten is.

Az egyenlőtlenség optimális vagy fenntartható szintjét nehéz meghatározni, de a túlzott egyenlőtlenségnek jóléti költségei vannak, ezért célszerű állami beavatkozással azt a piac által meghatározottnál alacsonyabb szintre mérsékelni. Erre a jövedelmek közvetlen újraosztásán kívül is számos eszköz áll rendelkezésre. Az oktatás fejlesztése a társadalom széles körének biztosíthatja a humántőke nagyobb mértékű felhalmozását, ezzel segítve a generációk között a társadalmi mobilitás növekedését. Az egyenlőtlenségek mérséklése és a tartós gazdasági növekedés akkor kapcsolódhat össze, ha nem alapjövedelmet, hanem munkalehetőséget és a fejlődéshez szükséges hitelhez való hozzáférést garantálja az állam. Emellett a monetáris és a makroprudenciális politika is segítséget nyújthat a jelentősebb jövedelemingadozások ellen, amelyek főként az alacsonyabb jövedelműeket sújtják.

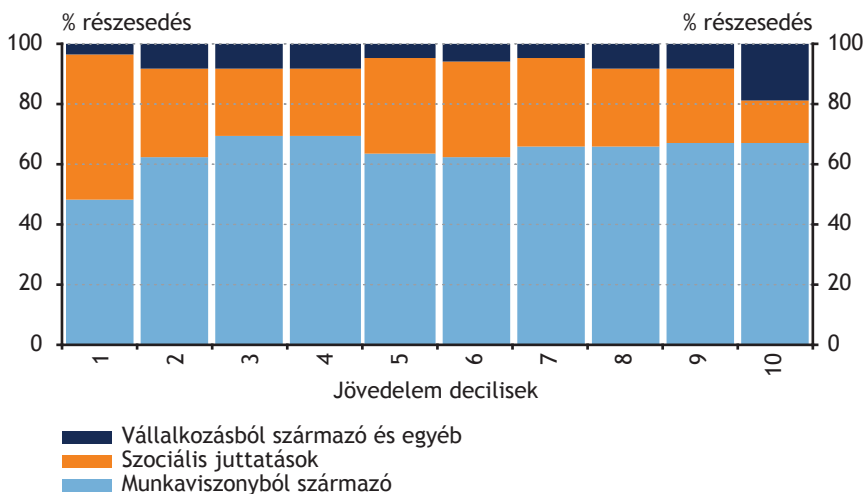
⁹¹ Bár a hétköznapokban a jövedelem és a vagyon jelentése néha keveredik, gazdasági értelemben jelentős különbség van köztük. Jövedelemnek minősül a különböző forrásokból származó bevétel, például a munkabér vagy a tőkejövedelem. Vagyonnak minősülnek a pénzben meghatározható javak, például a lakás, jármű stb.

20.1. Jövedelem- és vagyoneeloszlás, valamint az egyenlőtlenség mértéke

A legtöbb ember jövedelmét munkából szerzi, legyenek akár 40 órában foglalkoztatott vállalati alkalmazottak, gyári munkások vagy vállalkozóként dolgozó személyi edzők, vagy informatikusok. Vannak azonban, akik földjükből vagy egyéb vagyonukból, például vállalatitulajdon-részesedésükből, részvényeikből származó úgynevezett tőkejövedelemmel is rendelkeznek. A munkából származó és a tőkén szerzett jövedelmek nagyjából 2:1 arányban adják az összes megtermelt jövedelmet a legtöbb fejlett gazdaságban.

Ezeknek a jövedelmeknek egy jelentős részét a kormányzat az adórendszeren keresztül elvonja. Egyrészt azért, hogy a modern társadalom és gazdaság működéséhez elengedhetetlen kereteket és szolgáltatásokat – mint a közigazgatás, oktatás, egészségügy és szociális ellátás – fenntartsa. Másrészt, hogy ezeket az adózás útján elvont jövedelmeket az állam újraossza, jellemzően a magasabb jövedelműektől az alacsonyabb jövedelműeknek juttatva.

1. ábra: Jövedelmek aránya jövedelmi decilisenként⁹² Magyarországon 2018-ban

Forrás: KSH

⁹² Lásd a fogalomtárat a fejezet végén!

Az újraelosztás után rendelkezésre álló jövedelem társadalmon belüli eloszlása a *jövedelemeloszlás*. Az alacsony jövedelműek (tehát a jövedelemeloszlás alján lévők) jövedelmeinek jelentős része újraelosztásából származó juttatás. Ahogy haladunk felfelé a magasabb jövedelmű csoportok irányába, a munkából szerzett jövedelmek válnak dominánssá, míg a tőkejövedelmek legnagyobb arányban a jövedelemeloszlás felső szélén lévőkénél jelennek meg (1. ábra).

A vagyont a háztartások által akár generációkon átívelve felhalmozott, azaz el nem fogyasztott jövedelmek építik fel. A jövedelemeloszláshoz hasonlóan kiszámítható egy gazdaság vagyoneeloszlása is. A vagyon azon kívül, hogy felhalmozott jövedelem, tőkejövedelmet is termelhet. Ezek miatt az összefüggések miatt a vagyoneeloszlás felső deciliseiben lévők jellemzően a jövedelemeloszlás felső deciliseiben találhatóak meg.

A jövedelem- és vagyoneeloszlás két széle közötti távolság a jövedelem- és vagyonegyenlőtlenség. Az egyenlőtlenség mértékének számszerűsítésére kétféle megközelítés is jellemző. Az egyik elterjedt mód két szélsőség (0 – minden jövedelem vagy vagyon felett egyetlen szereplő rendelkezik, 1 – egyformán osztozik mindenki a megtermelt jövedelmekből vagy vagyonból) között elhelyezni az egyenlőtlenséget a vizsgált gazdaságban. Ennek a megközelítésnek a legismertebb képviselője a Gini-index. A másik elterjedt módszer összevetni egy felső társadalmi réteg összes jövedelméből való részesülését egy alsó réteg részesedésével. Például hogyan viszonyul a felső egy százalék jövedelme az alsó ötven százalékáéhoz.

Understanding the
Gini Coefficient

20.1.1. Egyenlőtlenségek a világban és a történelem során

A jövedelmi- és vagyonegyenlőtlenségeket nemcsak egy gazdaságon belül, hanem országok között is meg lehet vizsgálni. Az országok közötti jövedelmi és vagyonegyenlőtlenségek lényegesen nagyobbak, mint az országokon belüli egyenlőtlenségek. 2018-as adatok szerint a világ

Global Wealth
Inequality

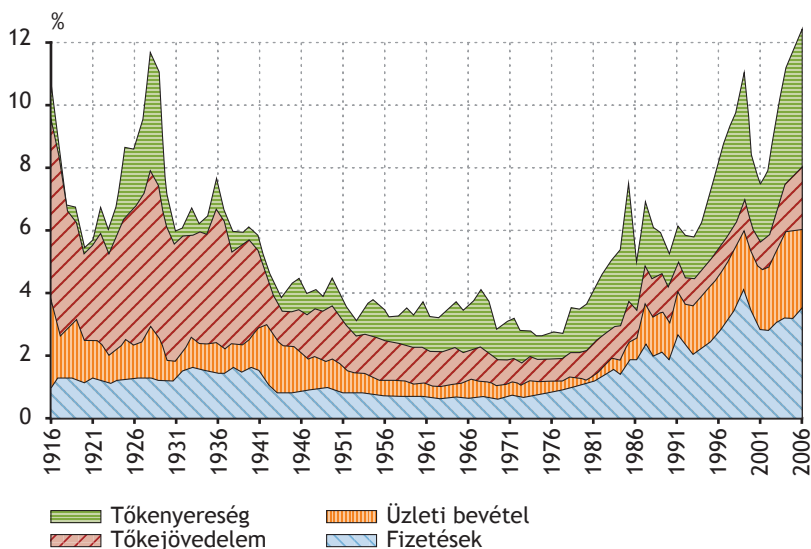
leggazdagabb egy százaléka a világ számon tartott vagyonának közel felével rendelkezik.

Az országok közti jövedelemeloszlás ugyanakkor az utóbbi 3-4 évtizedben sokat változott. Kína, a Föld legnépesebb országa az 1980-as évek után hatalmasat nőtt az egy főre eső jövedelmek terén. Ezzel a globális alsó osztályból tömegek emelkedtek feljebb, csökkentve az országok közti jövedelemegyenlőtlenséget.

Az egyes gazdaságok azonban nemcsak megtermelt jövedelmük és felhalmozott vagyonuk szerint, hanem azok eloszlása szerint is összehasonlíthatóak. A dél-amerikai gazdaságok általában egyenlőtlenebbek a fejlettebb gazdaságokhoz viszonyítva. A világ legegyenlőtlenebb gazdasága a Dél-afrikai Köztársaság. A fejlett országokon belül az angol-szász országok egyenlőtlenebbek a kontinentális európai országoknál, amely csoporton belül is a skandináv gazdaságokban a legkiegyenlítettőbb a jövedelemeloszlás.

Az elmúlt nagyjából száz évben sokat változott a jövedelmi egyenlőtlenség a fejlett országokban. Az első világháborút megelőzően valamennyi fejlett országot nagy jövedelmi egyenlőtlenség jellemezte. A felső egy százalék a jövedelmek közel 20, a felső egy ezrelék pedig a jövedelmek 7 százalékából részesült átlagosan 1910 és 1930 között az USA-ban Piketty és Saez (2003) tanulmánya alapján. Ez a jövedelem legnagyobb részt tőkejövedelmekből állt.

2. ábra: A felső egy százalék jövedelmi részesedése és annak komponensei az USA-ban

Forrás: Atkinson-Piketty-Saez (2011)

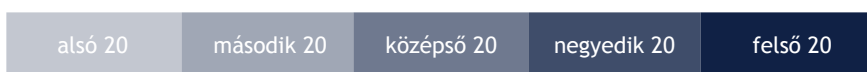
A háborúk és a nagy gazdasági világválság ezeket a tőkejövedelmeket lényegesen visszaszorította, aminek következtében a 20. század közepén valamennyi fejlettebb gazdaságra kiegyenlítettebb jövedelemeloszlás vált jellemzővé. A felső egy ezrelék részesedése ebben az időszakban a háborúk előtti szint felére esett vissza. Az 1980-as évektől kezdődően azonban az egyenlőtlenség jelentős növekedésnek indult. Az ezredfordulóra az USA-ban a felső egy ezrelék részesedése meg is haladta a háborúk előtti szinteket (2. ábra).

A jövedelmi egyenlőtlenségek történelmi mértékű megnövekedése ráirányította a figyelmet a vagyoni egyenlőtlenségekre is. Hogy ez milyen extrém méreteket képes öltetni, arra Norton és Ariely (2011) tanulmánya világított rá egy meglepő felméréssel. Amerikaiak egy reprezentatív mintáján megvizsgálták, hogy ha öt egyenlő részre osztanánk az USA társadalmát a vagyoneeloszlás szerint sorba rendezve, akkor

a megkérdezettek szerint a nemzeti vagyon mekkora hányadával rendelkeznének az egyes ötödök a valóságban, és mi lenne az ideális. A megkérdezettek szerint a társadalom felső ötöde a nemzeti vagyon nagyjából felével rendelkezik, de még a legalsó ötödnek is számottevő részesedés jut. Ehhez képest a valóságban a felső ötöd az USA teljes vagyonának csaknem 80 százalékaival rendelkezik, míg az alsó két ötöd, azaz a társadalom 40 százaléka vagyonra szinte kimutathatatlan (3. ábra).

3. ábra: Vagyoneeloszlás: vélekedés és valóság az USA-ban

Az USA lakossága 5 egyenlő részre osztva

a megkérdezettek szerint IDEÁLIS vagyoneeloszlás

az általuk MEGBECSÜLT valódi vagyoneeloszlás

a TÉNYLEGES vagyoneeloszlás

az alsó 40% szinte ábrázolhatatlan

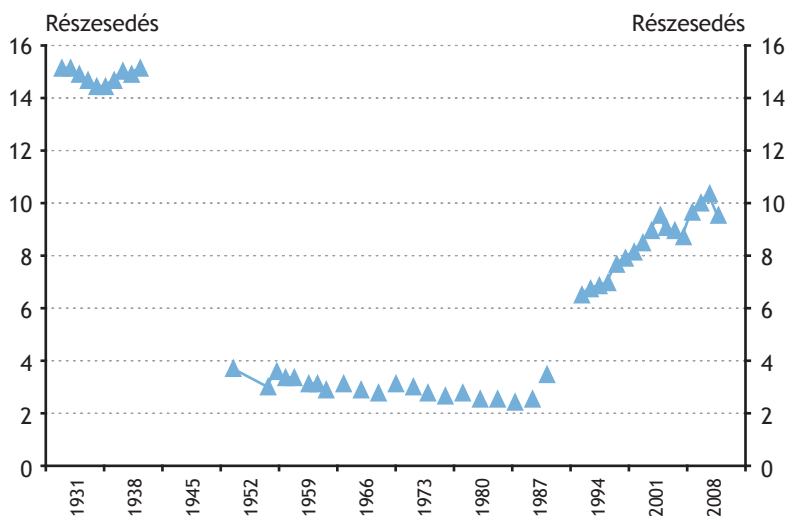
Forrás: Norton és Ariely (2011), infografika: *Skewed: Income Inequality in America* | Visual.ly (<https://visual.ly/community/Infographics/economy/skewed-income-inequality-america>)

Az USA-ra jellemző történelmi mintázat valamennyi angolszász országra, valamint Kínára és Indiára is jellemző volt a 20. században (Atkinson és szerzőtársai, 2011). Bár jóval enyhébb mértékben, de a kontinentális országokban és Japánban is nőtt az egyenlőtlenség az 1980-as évek óta. Magyarországon a második világháború és a rendszerváltás között volt a legalacsonyabb a jövedelmi egyenlőtlenség, bár akkor is létezett (Mavridis és

Mosberger, 2017). A rendszerváltás után hazánkban is növekvő tendenciát követ a felső decilisek százalék jövedelmi hányada, mint valamennyi gazdaságban, amelyről hasonló adat rendelkezésre áll (4. ábra).

Korunk nagy jövedelmi egyenlőtlensége más szerkezetű, mint a háborúk előtti volt. A háború előtti gazdagok jellemzően gyártulajdonos nagytőkések voltak, jövedelmük legnagyobb részét a tőkevagyonuk hozamaiból keletkezett. Az ezredfordulóra a felső egy százalékba busásan javadalmazott nagyvállalati topmenedzserek kerültek, így a felső egy százalék jövedelmeiben egyre nagyobb hányadot képviselnek a munkából szerzett jövedelmek.

4. ábra: Felső 1 százalék jövedelmi részesedése az összes jövedelemből Magyarországon 1931-2008

Forrás: Mavridis és Mosberger (2017)

A gazdaságokon belüli jövedelmi egyenlőtlenség, mint láthatjuk, országok között is különbségeket mutat, és az elmúlt száz év történelme során is sokat tudott változni ezekben a gazdaságokban. Tehát természetesen felmerül a kérdés, hogy milyen gazdasági és társadalmi

változások befolyásolják az egyenlőtlenség alakulását. Ezzel a kérdéssel foglalkozik a következő alfejezet.

20.2. Az egyenlőtlenséget befolyásoló fontosabb tényezők

A jövedelmi egyenlőtlenség változásaira számos folyamat és esemény hatást gyakorolhat. Általánosságban minden olyan változás, amely nem egyformán érinti a különböző társadalmi csoportokat, megváltoztatja a jövedelemeloszlást. Egyes csoportok a kedvezményezettjei, mások a kárvallottjaivá válhatnak ezeknek a társadalmi vagy gazdasági változásoknak. Amikor a jövedelemeloszlásban feljebb lévő csoportoknak kedvez vagy lejjebb lévő csoportokat érint hátrányosan egy változás, az szélesíti a köztük lévő távolságot, azaz növeli az egyenlőtlenséget.

Az intézményrendszer minőségének fontos szerepe van a gazdaságon belüli egyenlőtlenségek hosszabb távú alakulásában is. A közelmúlt néhány évtizedében tapasztalt változások okait azonban máshol érdemes keresni. Az 1980-as évek után jellemző egyenlőtlenség-növekedés okaként elsősorban a piacok szabályozásának fellazulását (*dereguláció*), a nemzetközi kereskedelem fokozódását (*globalizáció*), valamint a *képességeknek kedvező technikai fejlődést* azonosították az elmúlt évek kutatásai. A következőkben ezen okokat mutatjuk be részletesebben.

20.2.1. Piaci dereguláció: a szabályozások lazítása

A piaci dereguláció lehetővé tette a tőke egyre erősebb koncentrációját, az egyre nagyobb és jövedelmezőbb nagyvállalatok térnyerését. Ezek a vállalatok ugyanazt az eredményt fajlagosan egyre kevesebb élő munkával állítják elő, ezzel hatékonyabbakká válnak, mint versenytársaik, akiket egyre inkább ki tudnak szorítani a piacokról. Ennek hatására a vállalatok által megtermelt jövedelem egyre nagyobb részét teszi ki a profit. Ezt a folyamatot Autor és szerzőtársai (2020) írták le tanulmányukban.

A növekvő profit függvényében a menedzseri fizetések is nőttek. A menedzseri kvalitások közötti különbségeknek nem is kell nagyoknak lenniük ahhoz, hogy a menedzseri fizetések közti különbségek hatalmasak lehessenek. Ennek oka, hogy a legnagyobb, legjövedelmezőbb vállalatok hatalmas prémiumokkal képesek lefölözni a menedzseri piacokat. Így a legjobb képességű menedzserek, pusztán azzal, hogy nem dolgoznak a konkurenciának, garantálják a tartós vezető szerepet ezeknek a vállalatoknak. A növekvő tőkekoncentráció fő kedvezményezettjei a már említett menedzseri osztály, míg vesztesei a közepes jövedelmű vállalati foglalkoztatott réteg (Gabaix és Landier, 2008).

20.2.2. Globalizáció: a nemzetközi kereskedelem erősödése

A munkajövedelmek egyenlőtlenségének növekedését erősítette továbbá a kelet-ázsiai térség és elsősorban Kína bekapcsolódása a nemzetközi kereskedelembé. Ez megnyitotta a kaput az alacsonyabban képzett nyugati munkaerő keletre cserélésére, ami tovább növelte a jövedelmi különbségeket ezekben az országokban. Ez egyrészt károsan érintette azokat a közepes jövedelmű rétegeket, akik a feltörekvő piacokra vándorló iparágakban dolgoztak és halmoztak fel szaktudást és képességeket. Másrészt azoknak a vállalatoknak a dolgozóit és tulajdonosait is hátrányosan érintette a globalizáció, amelyek akár termékeik alacsonyabb minősége, akár a megfelelő tudás, vagy a hozzáférés hiánya miatt nem tudtak bekapcsolódni a nemzetközi kereskedelembé. Ez utóbbi mechanizmusról szolgáltat friss bizonyítékot Helpman és szerzőtársai (2017) tanulmánya. Brazíliai adatokon mutatják meg, hogy az egyes szakmákon belüli keresetkülönbségek a cégek közötti különbségekben jelennek meg. Magasabb béreket tudnak fizetni azok a cégek, amelyek képesek bekapcsolódni a nemzetközi kereskedelembé, akár termékük kivitelével, akár jobb ár-érték arányú behozatallal.

20.2.3. Képességeknek kedvező technikai fejlődés

Acemoglu (2002) tanulmányában megmutatja, hogy míg a 20. századra az ember képességeit helyettesítő technikai fejlődés volt jellemző, addig a világháborúk után a *képességeknek kedvező technikai fejlődés* vált dominánssá. A 19. században a gyárak megjelenésével a magasan képzett kézműves termelőket ki tudták szorítani a képzetlenebb munkásokat foglalkoztató gyárak. A nagybirtokok terjedésével ugyanis a mezőgazdasági termelésből kiszoruló, az ipari munkákban képzetlen tömegek kimeríthetetlennek tűnő munkaerőt biztosítottak a gyárak számára. Tehát nagyobb profitot hoztak azok a technikai újítások, amelyek az alacsonyan képzettek foglalkoztatását részesítették előnyben. Ez a gazdasági szerkezetváltás azonban a 19. század végére lezajlott, a képzetlen munkaerő tömeg elfogyott, így a 20. században azok a technológiák váltak hasznosabbá, amelyek a már egyre képzettebb tudásra alapoztak.

A háborúk után a fejlett országok technológiai újításai is olyan irányt vettek, amelyek egyre magasabb képzettségű állásokat teremtenek, ezzel növelve a magasabban képzett réteg jövedelmi előnyét, így az egyenlőtlenséget. Ez a folyamat a mai napig tart. A képességeket előnyben részesítő technikai fejlődés a mesterséges intelligencia és a robotika fejlődésével mára már a magasabb képzettségű foglalkozások iránti munkakeresletet is fenyegeti. Ezzel tovább tágítva a jövedelmi rést a jövedelmi eloszlás két vége között. Erre a legfrissebb bizonyítékot Acemoglu és Restrepo (2020) tanulmánya szolgáltatja. Becslésük szerint, ha ezer munkásra eggyel több robot jut egy térségben, az átlagosan 0,2 százalékponttal csökkenti a foglalkoztatási rátát és 0,42 százalékkal a béreket. Ezeket a gondolatokat foglalja össze David Autor ebben a QR kód segítségével elérhető interjúban.

David Autor interjú

A múlt járványainak tapasztalatai alapján valószínűsíthető, hogy a 2020–2021-ben átélt koronavírus-járvány gazdasági hatásai sem fogják érintetlenül hagyni a jövedelemeloszlást. Galletta és Giommoni (2020) a legutolsó nagy világgjárvány, az első világháború végén kitört spanyolnátha olaszországi adatain mutatja meg, hogy azokban a városokban, ahol erősebben pusztított a járvány, nagyobb arányban nőtt a gazdagok jövedelmi részesedése a szegények kárára a járvány utáni években. Alfani (2020) megvizsgálta az összes jelentősebb európai pestis-járvány jövedelmi egyenlőtlenségre gyakorolt hatását a 6. századtól kezdve. Eredményei alapján a járványok a 14. századi nagy pestisjárvány kivételével általában növelték a jövedelmi egyenlőtlenségeket. A járványok egyrészt kevésbé sújtották a jobb higiénias és egészségügyi szolgáltatásokhoz hozzáférő gazdagabb rétegeket, akik akár el is menekülhettek a nagyobb fertőzések elől. Másrészt a fizikai munkából élő alacsonyabb jövedelmű rétegeket érintették hátrányosan a járványok egészségkárosító következményei. Ezeket a hatásokat mérsékelni tudta, ha a járvány kitörésekor az adott társadalomban működtek – többnyire egyéni jótékonyaságon alapuló – erősebb szociális intézmények. Noha ezek a járványok általában növelték az egyenlőtlenségeket, a szegénység arányát ezzel együtt is csökkentették. Tragikus módon sokszor amiatt, mert a legszegényebb rétegek közül szedte egy-egy ilyen járvány a legtöbb áldozatát.

20.3. Az egyenlőtlenség következményei

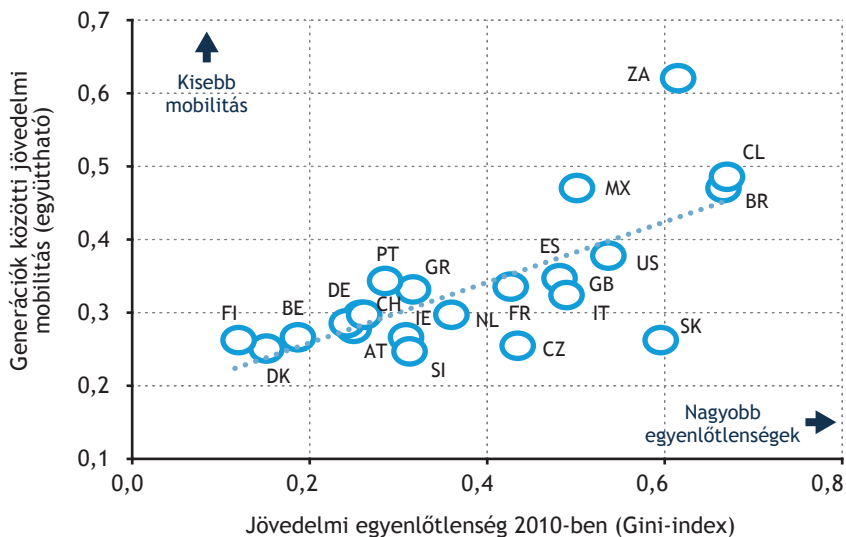
Az egyenlőtlenség mértékét és okait vizsgálva arra még nem kaptunk választ, hogy az egyenlőtlenség káros-e vagy hasznos. A válasz természetesen nem ilyen egyszerű. Önmagában az egyenlőtlenség nem jelent problémát, sőt a teljes egyenlőségre törekvő kommunizmus teljes gazdasági zsákutcába vezetett. Másfelől viszont a túlzott egyenlőtlenség is biztosan káros. Az egyenlőtlen és alacsony mobilitással jellemezhető társadalom kiöli az egyéni ambíciókat, hiszen hiába is próbálkozik

valaki, mégsem jut előre. A 21. század gazdasági növekedésének alapja viszont a kreativitás, az ötlet (lásd a 13. fejezetet), ezért ezek hiányában a gazdaság is stagnálna. A teljes nemzeti jövedelem az egyéni jövedelmek összessége, így ha az egyéni motiváció és fejlődés hiányzik, akkor a teljes nemzetgazdaság jövedelme sem fog emelkedni. A következőkben az egyenlőtlenség következményeit tárgyaljuk, amelyek sok esetben összefonódnak az okokkal.

20.3.1. A társadalmi mobilitás csökkenése

Az egyenlőtlenséget eddig kizárólag távolról, egy teljes társadalom szempontjából mutattuk be. De legalább ilyen fontos kérdés, hogy az egyén szempontjából milyen következményekkel jár az egyenlőtlenség. Ha valaki a jövedelmi létra aljáról indul, azaz szegénynek születik, örökre ott marad? Vagy aki magasabban van, meg tud kapaszkodni? Egyáltalán, az egyes jövedelmi osztályokba mindig ugyanazok az emberek tartoznak, vagy időről időre mások és mások? A jövedelemelosztásban való mozgások esélyének mértéke a társadalmi mobilitás. Minél nagyobb a társadalmi mobilitás egy gazdaságban, annál nagyobb eséllyel lehet valaki szegényből gazdag, vagy gazdaggból szegény. Annak a jelentőségét talán nem is kell hangsúlyozni, hogy egy gazdag egészen más döntési helyzetekkel és gazdasági kilátásokkal rendelkezik, másfajta korlátokba ütközik, mint egy szegény. Ezeknek a különbségeknek pedig megvannak a maguk közgazdaságtani következményei.

5. ábra: Jövedelmi egyenlőtlenségek és társadalmi mobilitás kapcsolata

Forrás: UNI-WIDER World Income Inequality / Database, EqualChances.org

Egy olyan országban, ahol nagy a társadalmi mobilitás, kevésbé zavaró, ha nagyok a jövedelmi egyenlőtlenségek, mert ez azt jelentené, hogy aki elég ügyes és szerencsés, jó eséllyel feljebb juthat a magasabb jövedelmi osztályokba. Sőt, ahol nagy az egyenlőtlenség, ott a feljebb jutás hozama is sokkal nagyobb, mint egy egyenlőbb társadalomban. Egy ilyen gazdaság jelen ismereteink szerint azonban csak képzeletben létezhet. A valóságban azokban az országokban nagyobb a társadalmi mobilitás, amelyekben kisebbek az egyenlőtlenségek (Rippel és Várhegyi, 2019) (5. ábra).

Chetty és szerzőtársai (2014) gyűjtötték össze a társadalmi mobilitást meghatározó tényezőket, összehasonlítva az USA állampolgárainak szüleikhez viszonyított jövedelemváltozását az ország különböző megyéiben. Eredményeik alapján azokban a megyékben mérhető magasabb mobilitás a generációk között, ahol kisebb a lakóhely szerinti

szegregációja a különböző jövedelmi osztályoknak. Azaz kisebb a jövedelmi egyenlőtlenség, magasabb az általános iskolai oktatás színvonala, erősebbek a megye társadalmi kötelei és jellemzőbb a közösségi életben való részvétel, valamint stabilabbak a családok. Ezek azonban csak együttmozgások, amik lehetnek okai, de akár következményei is a nagyobb mobilitásnak.

A szegregáció létrehozhat nagy egyenlőtlenségeket és alacsony társadalmi mobilitást (Durlauf, 1996). Amennyiben az oktatást jelentős mértékben finanszírozzák helyi adókból, a különböző anyagi helyzetű családok a saját jövedelmi osztályuknak megfelelő környékekre költöznek, önkéntesen kialakítva egy földrajzilag erősen szegregált társadalmat. Ennek az az oka, hogy minden környék igyekszik minél jobb minőségű oktatási intézményeket fenntartani, amihez saját forrásaikból tudnak befektetni helyi adók vagy hozzájárulások formájában. Egy szegényebb család egy gazdagabb környéken ugyan jobb oktatásban tudná részesíteni gyermekeit, azonban a magasabb adók miatt nem tudja fenntartani magát egy ilyen helyen. Egy gazdagabb családnak pedig hasonló okokból nem éri meg egy szegényebb környéken az alacsonyabb adókból származó előnyt élvezni, mert gyermekei egy ilyen helyen gyengébb oktatásban részesülnének csak. Így egyensúlyi helyzetben minden család megkeresi a jövedelmi helyzetének leginkább megfelelő környéket, aminek köszönhetően homogén jövedelmi szegregátumok alakulnak ki.

A különböző színvonalú oktatás tehát konzerválja az egyenlőtlenséget, mert az alacsonyabb színvonalú iskolákban a következő generációk kevesebb humántőkét tudnak felhalmozni, így felnőtt korukban várhatóan kevesebb pénzt is tudnak keresni. A társadalmi mobilitás tehát abban a szélsőséges esetben, ahol az oktatás színvonala kizárólag a helyi közösségek jövedelmi helyzetétől függ, megszűnik.

20.3.2. Egyenlőtlenségek kapcsolata a nemzetgazdasági szintű jelenségekkel

Az úgynevezett makrogazdasági jelenségek vagy csak egy nemzetgazdasági szintjén értelmezhetők, vagy ezen a szinten más minőségben jelentkeznek. A jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségek is ilyen makrogazdasági jelenségek, hiszen az egyének vagyoni és jövedelmi helyzetét egy teljes gazdaság szintjén hasonlítják össze. Makrogazdasági jelenségek még a hosszú távú gazdasági növekedés, valamint az üzleti és pénzügyi ciklusok. Ezek valójában mind ugyanannak az egyetlen makrogazdasági indikátornak, a nemzeti jövedelemnek a vetületei különböző dimenziókban. A gazdasági növekedés annak a vizsgálata, hogy egy gazdaság adott erőforrásokból, intézményi rendszer és technológiai fejlettség mellett mekkora jövedelmet képes megtermelni. Az üzleti és pénzügyi ciklusok ennek a nemzeti jövedelemnek a rövidebb és hosszabb távú időbeli ingadozásait, a jövedelmi egyenlőtlenség pedig ennek a jövedelemnek a társadalom keresztmetszetében való eloszlását jelenti.⁹³ Mivel ezek a jelenségek mind ugyanannak a jelenségnek a különböző vetületei, fontos kérdés, hogyan hat az egyik megváltozása a másikra. Ebben a fejezetben azt tárgyaljuk, hogy mi az összefüggés az egyenlőtlenségek és gazdasági növekedés, illetve az üzleti és pénzügyi ciklusok között.

20.3.3. Gazdasági növekedés

Vajon hátráltatja, vagy ösztönzi a jövedelemtermelést, ha egy gazdaságban nagyobb az egyenlőtlenség? Bár elsőre ez egy egyszerű eldöntendő kérdésnek tűnik, a modern piacgazdaságok összetettségéből is fakadóan erre a kérdésre csak egy komplex válasz adható. Vannak ugyanis mechanizmusok, amelyek nagyobb egyenlőtlenség esetén a gazdasági növekedést ösztönzik, de léteznek ezzel ellentétes hatások is. A választ ezek eredője adja.

⁹³ A vagyoni egyenlőtlenség pedig – ahogyan azt már korábban írtuk – a történelem során felhalmozott jövedelmekből képzett vagyon eloszlását írja le.

A hosszú távú gazdasági növekedést az innovációkból fakadó termelékenységnövekedés hajtja egy kapitalista piacgazdaságban. Egy ilyen gazdasági rendszerben egyrészt garantált a magántulajdon, ami biztosítja, hogy egy innovátor saját újításainak gyümölcseit megtarthassa és felhalmozhatja. Másrészt mivel ez az út a sikerhez minden résztvevő számára nyitott, erős versenyt generál. Ez a rendszer tehát minden résztvevőt arra ösztönöz, hogy fejlesszen, újítson és adaptálja a legtermelékenyebb technológiákat. Végül azonban a szűkös erőforrások miatt mindenki nem lehet sikeres, csak a legrátermettebbek, vagy a legszerencésebbek. Egy ilyen tisztán piaci rendszerben tehát a nagy növekedés mellett természetesen áll elő az egyenlőtlenség. Ráadásul, ha az állam a jövedelmek újraelosztása révén igyekszik csökkenteni a jövedelmi egyenlőtlenségeket, azzal ezeket az erőket tompítja – lassítva tehát a növekedést.

A gazdasági növekedés másik fontos forrása a megtakarításokra épülő tőkefelhalmozás. Minél magasabb a megtakarítási ráta, annál meredekebb trend mentén nő hosszabb távon egy gazdaság. A magasabb jövedelmű háztartásokra jellemzőbb a nagyobb arányú megtakarítás. Ezért nagyobb lesz a megtakarítás és így a növekedés egy olyan gazdaságban, ahol nagyobb a jövedelmi egyenlőtlenség, mert egy ilyen gazdaságban a gazdagabb háztartásoknak több jut a nemzeti jövedelemből, amiből így több kerül tőkefelhalmozásra és kevesebb fogyasztásra (Kuznets, 1955 és Káldor, 1955).

Ezek a mechanizmusok azonban csak a válasz egyik felét adják. Vannak további gazdasági és politikai gazdaságtani mechanizmusok, amelyek annál jobban gyengítik a növekedést, minél erősebb az egyenlőtlenség egy társadalmon belül. Egy egyenlőtlenebb társadalomban kiéleződnek a társadalmi osztályok közötti politikai feszültségek. Ezek a politikai feszültségek a magasabb vagyonok és jövedelmek terhére történő adóemeléseket tesznek népszerűvé és juttatnak politikai erőre. A magasabb újraelosztás pedig a fejlesztések és a tőkefelhalmozás ösztönzőit csorbítva lassítja a gazdasági növekedést (Persson és Tabellini, 1991, Alesina és Rodrik, 1994).

Ezen kívül, ha egy társadalomban nagyobb a szegények aránya, azaz nagyobb az egyenlőtlenség, akkor előfordulhat, hogy túl sokan esnek el a humántőke-felhalmozás lehetőségeitől, aminek hosszabb távon alacsonyabb gazdasági növekedés lesz a következménye (Banerjee és Newman, 1993, valamint Galor és Zeira, 1993). Másképp szólva, egy egyenlőtlenebb társadalomban kevesebbeknek adatik meg, hogy a bennük rejlő tehetség kibontakozzon saját maguk és a társadalom hasznára.

Ezeket a tényezőket mind együtt figyelembe véve arra következtethetünk, hogy az egyenlőtlenségnek egy mérsékelt foka a legkedvezőbb a hosszú távú növekedés szempontjából (Benhabib, 2003). Ennél kisebb egyenlőtlenség esetén ugyanis megszűnnének az egyenlőtlenség növekedést ösztönző hatásai. Ugyanakkor ennél nagyobb egyenlőtlenség esetén felerősödnének a növekedés ellen.

20.3.4. Üzleti és pénzügyi ciklusok

A nemzeti jövedelem rövid és középtávú ingadozásai az úgynevezett üzleti és pénzügyi ciklusok. Egy üzleti ciklus egy növekedési periódussal indul, amit magasabb gazdasági növekedési indexek, fogyasztás és beruházások, valamint alacsonyabb munkanélküliségi ráta jellemez. Az üzleti világ optimista a jövővel kapcsolatban, ami többletberuházási és munkalehetőségeket teremt. Ez a lelkesedés azonban túlfűtheti a gazdaságot, ami fokozatosan megalapozatlanná teszi az optimizmust, az újabb és újabb beruházásokat már egyre kevésbé támogatja a jövedelemtermelő képesség növekedése. Amikor ez a túlfűtött időszak véget ér, kezdődik a recesszió, a gazdasági növekedési ütem gyors visszaesése és a munkanélküliség emelkedése. A gyengébb üzletek tönkre mennek, és a gazdasági szereplők függési rendszerei miatt olyan vállalkozásokat is magukkal rántanak, amelyek más körülmények között életben tudtak volna maradni. A visszaesés során ugyan sok vállalat csődbe megy, azonban azok, amelyek túlélnek, általában versenyképesebb és termelékenyebb cégek. A recessziók mélypontját követően megkezdődik

a kilábalás időszaka, amelynek kezdetén a gazdasági növekedés egészen kiemelkedő is lehet.

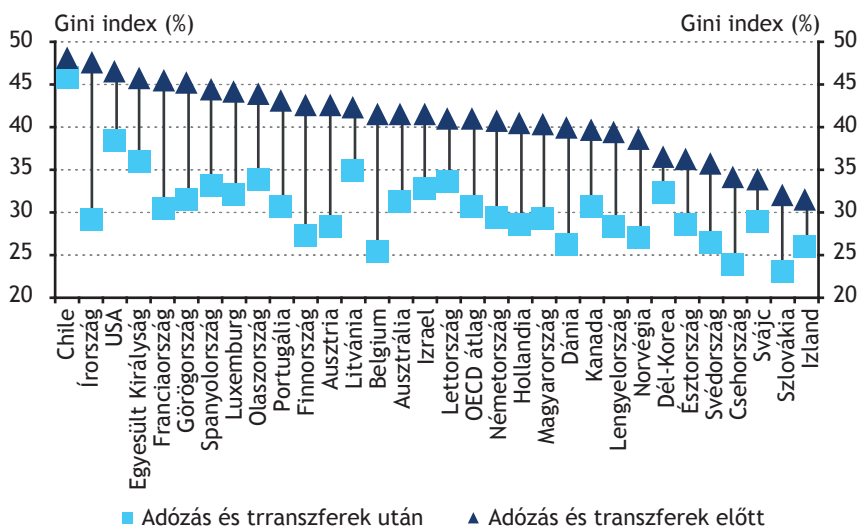
Az üzleti ciklusok átlagosan 5–8 évente ismétlődnek meg. Hosszabb időtávokon azonban egy-egy gazdasági visszaesésre ráerősít a pénzügyi rendszer összeomlása is. Utóbbi eseményeket hívjuk pénzügyi ciklusnak. A pénzügyi válsággal terhelt gazdasági visszaesések ugyan ritkábbak, de mélyebbek, és a helyreállítás is elhúzódhat. Amikor gyors a helyreállítás, V alakú, amikor lassú, L alakú kilábalásról szokás beszélni. Egy gazdasági visszaesés az álláshelyek gyors megszűnésével, a béremelések lelassulásával, a profitok eltűnésével és a tőkeeszközök leértékelődésével jár. De vajon melyik hatás az erősebb, a szegényeknek vagy a gazdagoknak fáj jobban egy recesszió? Másképp megfogalmazva, a munkajövedelmek vagy a tőkejövedelmek visszaesése az erősebb?

A kutatások egyértelműen arra utalnak, hogy egy gazdasági visszaesés növeli az egyenlőtlenségeket, azonban a növekedési szakasz csökkenti (Parker, 1998). Például az USA-ban 2008 után, amikor a gyors kilábalás szinte kizárólag a felső egy százalék privilégiuma volt, míg az alsó 99 százalék jövedelemnövekedése lassú maradt. Utóbbi helyzetre K alakú kilábalásként szokás hivatkozni. Maestri és Roventini (2012) frissebb tanulmányukban megerősítik ezeket az eredményeket, ugyanakkor megmutatják, hogy a fogyasztási egyenlőtlenség mozgása a ciklus során ezzel ellentétes, azaz recesszióban csökken a különbség a szegényebbek és a gazdagabbak fogyasztása között. Bordo és Meisner (2012) azt vizsgálta, hogy a nagyobb egyenlőtlenség hozzájárulhat-e ahhoz, hogy a gazdasági visszaesés pénzügyi visszaeséssel is járjon, azaz okoz-e pénzügyi ciklust? Eredményeik alapján a növekvő egyenlőtlenség nem járul hozzá a pénzügyi ciklusok alakulásához.

20.4. Hogyan tudja a gazdaságpolitika befolyásolni az egyenlőtlenséget?

Az egyenlőtlenségek gazdaságpolitikai kezelésére az adhat alapot, ha el tudjuk dönteni, hogy az egyenlőtlenség csökkentése növeli, vagy csökkenti a társadalmi jólétet. Bár a jövedelemeloszlás alsó részein lévő egyének számára a válasz egyértelmű, nemzetgazdasági szinten már korántsem az. Hogyan ragadható meg egyáltalán a társadalmi jólét? Egy egyén jóléte gazdasági szempontból annál nagyobb, minél több terméket és szolgáltatást képes megvásárolni, de a valódi jólét az anyagi szempontokon túlmutató tényezőktől is függ, mint a szabadidő, jó egészség, családi helyzet és a természeti környezet állapota (a jólét méréséről lásd a 15. fejezetet).

6. ábra: A háztartások jövedelmi egyenlőtlenségei közötti különbségek adózás és állami transzferek előtt és után, 2018

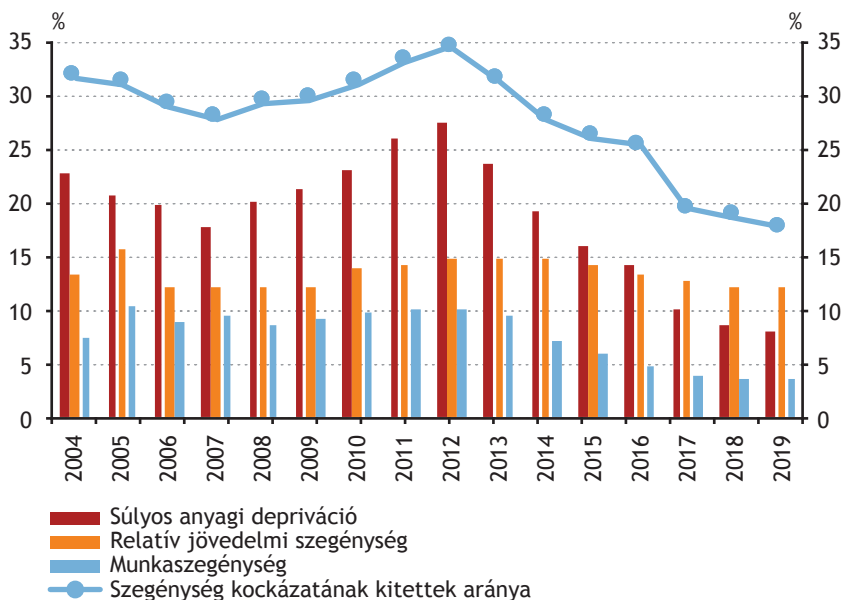

Forrás: OECD Income Distribution Database

Elméletileg, ha nagyobbak a jövedelmi egyenlőtlenségek, az szükségesé teheti a kormányzat számára, hogy a jövedelmek újraelosztásával széles tömegek jólétét növelje a kisebb létszámú magasabb jövedelműek kárára. Ezt elsősorban az adórendszeren és a társadalmi transzfereken teheti meg az állam. Az adózás utáni egyenlőtlenség valamennyi országban alacsonyabb, mint az adózás előtti, piaci alapokon nyugvó jövedelmek alapján számolt egyenlőtlenség (6. ábra). Az adózáson és jövedelmi transzfereken keresztül történő nivellálás mértéke a társadalom értékválasztásától függ. Az értékválasztás pedig annak a függvénye, hogy mennyire tartja a társadalom indokoltnak a piaci alapú egyenlőtlenséget, és mit tart az újraelosztás utáni egyenlőtlenség optimális szintjének. Az angolszász országokban kisebb mértékben csökkenti az állami újraelosztás a jövedelmeket, és még kisebb mértékben az ázsiai fejlődési modell néhány mintaállamában (Japánban és Dél-Koreában), valamint Izraelben. Másfelől Európában nagyobb az újraelosztás hatása, különösen a skandináv országokban, de a magországokban és Kelet-Közép-Európában is.

Magyarországon a legmagasabb jövedelemmel a felsőfokú végzettségűek és az 55–64 évesek rendelkeznek, míg a szegénység és kirekesztődés kockázata leginkább a munkanélkülieket és az alacsony végzettségűeket érinti (Halász, 2021). A 2013-ban újraindult magyar felzárkózási periódus növekedési előnyei ugyanakkor széles társadalmi körben érzékelhetők (Briglevics és szerzőtársai, 2020). 2010 óta Magyarországon csökkent az Unióban az egyik legnagyobb arányban a szegénység kockázatának kitettek aránya – részarányuk 2012 óta megfeleződött (7. ábra). Emögött elsősorban a foglalkoztatási ráta emelkedése állt. Az alábbiakban az egyenlőtlenség mérséklését szolgáló gazdaságpolitikai eszközöket ismertetjük.

7. ábra: Szegénységben élők arányának alakulása különböző mérőszámok szerint Magyarországon

Forrás: KSH

20.4.1. Az univerzális alapjövedelem hiányosságai

Az utóbbi évtizedben egyre többször merül fel lehetséges gazdaságpolitikai válaszként az univerzális alapjövedelem kérdése. A téma erősen megosztja a szakmát: alkalmazhatóságáról és becsült hatásairól jelenleg is vita folyik, és korlátozott a visszamérhető eredmények köre is. A koncepció mögötti gondolat, hogy a nem magasan képzettek, illetve hátrányos helyzetű társadalmi csoportok számára a globalizáció és a technológiai fejlődés gyakran megugorhatatlan kihívást jelent. Annak érdekében, hogy az emiatt elszenvedett jóléti veszteségüket kompenzálják, a kormányzat közvetlen anyagi támogatást, alapjövedelmet biztosíthat nekik.

A közelmúltban több országban is történtek erre vonatkozó kísérletek. Franciaországban a koronavírus-járvány során került napirendre a kérdéskör (Maruhi és Katekondji, 2021). Svájcban 2016-ban népszavazás keretében kérték ki a lakosság véleményét az univerzális alapjövedelem bevezetéséről, a szavazók több mint háromnegyede azonban elutasította azt (Gesley, 2016). Finnország 2017–2018-ban próbálkozott egy szűk körű teszttel, ami vegyes eredményekkel zárult. A résztvevők boldogabbak és kiegyensúlyozottabbak lettek ugyan, de a munkaerőpiaci eredmények elmaradtak a várttól és a foglalkoztatás sem javult számottevően (Hiilamo, 2020, Kela,⁹⁴ 2020).

Egy univerzális alapjövedelem ráadásul jelentős költségvetési terhekkel járna, hiszen a társadalom széles rétegei számára garantálna rendszeres juttatást. Továbbá, mivel az alapjövedelem univerzális, tehát nem célzott lenne, potenciálisan ellenősztonzó lenne a munkavállalók számára, akik így kevésbé jól teljesítenének. Az OECD (2017) jelentése is inkább a célzott politikákat tartja kívánatosabbnak. A magas foglalkoztatás ráadásul hatékonyabban csökkenti a jövedelmi különbségeket, mint a szociális támogatások (Halász, 2021). A jelenlegi jóléti államok mindazok számára, akik speciális okból átmenetileg vagy tartósan nem tudnak munkát vállalni (például gyermeket nevelnek, nyugdíjasok, fogyatékkal élnek, munkanélküliek stb.), célzott, az egyéni életpályát is figyelembe vevő támogatásokat biztosítanak, illetve alacsony szintű ellátás a legtöbb fejlett országban ma is jár mindazoknak, akik saját akaratukból nem kívánnak munkát vállalni. Mindezekhez képest az alapjövedelem célzottságát nézve visszalépés, költségét illetően pedig növekedés lenne.

⁹⁴ Kela: Social Insurance Institution of Finland, szabad fordításban: Finn Társadalombiztosítási Intézet

20.4.2. Munkahely-garancia

A munkahely-garancia (másképpen: garantált munka) az egyenlőtlenségek kezelését a munkakínálat biztosításával kezelni kívánó koncepció, azonban alkalmazhatóságáról és hatásairól – az alapjövedelemhez hasonlóan – jelenleg is aktív szakmai diskurzus folyik. A koncepció kezdeti formáját Minsky (1965) javasolta, és a témát azóta is napirenden tartja például Wray (2007), Atkinson (2015), Tcherneva (2018), Haim (2021).

Az alapelv szerint az állam mint „legvégső munkáltató” (Employer of Last Resort – hasonlóan a jegybankok végső hitelező, azaz Lender of Last Resort funkciójához) mindenki számára munkát ajánlhat az állami szektorban. A gyakorlatban ez úgy képzelhető el, hogy recesszió idején, amikor a magánszektor munkáltatói elbocsátásokra kényszerülnek, az állam munkát kínál a felszabaduló és elhelyezkedni nem tudó (jellemzően kevésbé képzett) munkaerőnek. Stabilizációs jelentősége abban rejlik, hogy a magánszektorból kieső munkavállalók nem esnek el teljes jövedelmüktől, így tudnak fogyasztani, ezzel pedig a gazdaságot a kilátás irányába terelni. A gazdasági környezet kedvezőbbé válásával aztán ezek a munkavállalók visszatérhetnek a magánszektorba is, ezzel pedig a kormányzat kiadásai csökkenésnek indulnak, ahogy az a kontraciklikus gazdaságpolitika esetén megszokott.

Az alapjövedelemhez képest előnyként említhető, hogy munkahelyet biztosít, így nem a segélyekből, hanem a munkajövedelemből élést helyezi előtérbe, és így azt is megakadályozza, hogy a humántőke nagymértékben erodálódjon a munkanélküliség miatt – sőt, támogató képzésekkel a humántőke bővülése is elképzelhető. További pozitív hatása lehet például a bűnözés és mentális problémák csökkenése (de legalábbis növekedésének elkerülése).

Munkahely-garanciákra találhatunk példát a 20. századból is, elég csak a New Deal WPA (Work Progress Administration) programjaira gondolni, amelyek 1935 és 1943 között közel 8 millió munkahelyet finanszíroztak. A program egyre népszerűbb az USA-ban, főleg a társadalom fiatal, alacsony jövedelmű és színes bőrű csoportjai körében (McElwee és szerzőtársai, 2018). Magyarországon a közfoglalkoztatás 2011-től bevezetett rendszere kínált munkát azoknak, akik tartósan vagy átmenetileg kiszorultak a munkaerőpiacról.

20.4.3. Adózás és pénzügyi szabályozás

Logikus, hogy az adópolitika is kiemelt eszköz lehet az egyenlőtlenségek kezelésében, abban azonban máig nincs egyetértés, hogy milyen az ideális adórendszer. A közgazdaságtanban széles körben ismert Laffer (2004) azon megállapítása, hogy az adókulcsok emelése kezdetben növeli az adóbevételeket, azonban egy bizonyos kulcsot átlépve már csökkennek a bevételek. Ennek oka, hogy magasabb adókulcsoknál a gazdasági szereplők adókerülő magatartást kezdenek el követni. Magyarországon a munkát terhelő adókulcs – a válság előtti szinthez képest – még önfinanszírozó módon tovább csökkenthető, azaz a csökkenő adókulcs az adóalapok jelentős bővülését eredményezné minimális adóbevétel-csökkenés mellett (Gábrriel és Kaszab, 2019). Grafikusan ezt a problémát a Laffer-görbével lehet megragadni, ami megmutatja, hogy különböző adókulcsok esetén mekkora adóbevételre számíthat a kormányzat.

The Laffer Curve

Több kelet-közép-európai országban vezettek be egykulcsos személyi jövedelemadót, ami a tapasztalatok szerint a gazdasági növekedés gyorsulását, és így az országok közötti egyenlőtlenségek csökkenését eredményezte, miközben a kelet-közép-európai társadalmak ma is a kevésbé egyenlőtlenek közé tartoznak Európában. Így például Magyarországon

a 2010-től bevezetett egykulcsos személyi jövedelemadó jelentősen növelte a foglalkoztatást és a béreket, így hozzájárult az egyenlőtlenségek csökkenéséhez (Palotai, 2017, 2019, Parragh–Palotai, 2018). Az egykulcsos adórendszer támogatja a tudásfelhalmozást, a humántőke bővítését, az élethosszig tartó tanulást.

20.4.4. Humántőke: oktatás és egészségügy

A rohamosan fejlődő világban, az átalakuló iparágakban egyértelmű előnyt jelent a tudásalapú társadalomra való átállás. Ehhez az oktatáshoz való hozzáférés növelése szükséges egyik oldalról, másik oldalról pedig, hogy minél többen minél tovább tanuljanak. A humántőkének kiemelt szerepe van a versenyképesség növelésében és az egyenlőtlenségek leküzdésében (OECD (2017), valamint Matolcsy (2021)). A magasabb iskolai végzettség több munkalehetőséget, magasabb keresetet biztosít. Ezért az oktatásba történő befektetés kiemelten fontos a jövedelmi egyenlőtlenségek kezelésében. A gazdaságpolitika feladata, hogy szélesítse az oktatás elérhetőségét, javítsa az oktatásban való részvételt, fejlessze az oktatási infrastruktúrát, és az oktatásban való részvételt akadályozó pénzügyi korlátokat lazítsa. Ha ezek megvalósulnak, a társadalom egyre nagyobb része tehet szert olyan képességekre, amelyek lehetővé teszik számára, hogy magasabb jövedelemre válthassa tehetőségét. A változó világban és munkaerőpiacon felértékelődik az élethosszig tartó tanulás szerepe, hiszen lépést kell tartanunk az állandóan átalakuló munkaerőpiaci helyzettel és elvárásokkal, amelyet csak úgy tehetünk meg, ha folyamatosan képezzük magunkat.

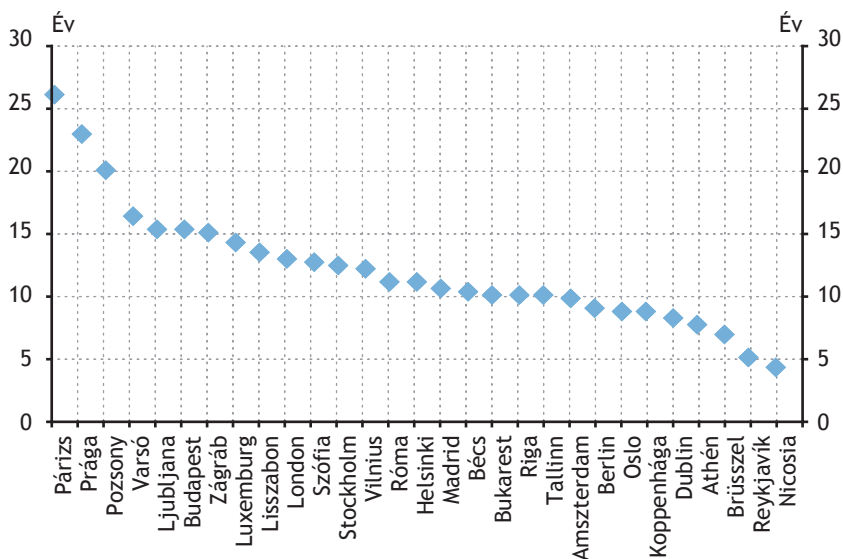
Nemcsak az oktatás, hanem az egészségügy is meghatározó a humántőke szempontjából. A megfelelő egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés javítja az egyén helyzetét, megakadályozza vagy lassítja állapotának romlását, így pedig lehetőséget biztosít rá, hogy mindenki a potenciális szintjén teljesíthessen. Bíró és szerzőtársai (2020) jövedelemmel

összefüggő területi egyenlőtlenségeket találtak számos fontos egészségi indikátorban. Ezek az egyének egészségmagatartását, ellátórendszerhez való hozzáférési esélyeit, illetve az ellátórendszer tényleges igénybevételét jellemzik. Eredményeik szerint ezek a különbségek szoros összefüggésben állhatnak a várható élettartam egyenlőtlenségeivel.

20.4.5. Lakhatás és ingatlanpiaci helyzet

A magyar háztartások magas arányban lakástulajdonosok, részint ez is az oka az alacsony vagyoni egyenlőtlenségnek Magyarországon (Briglevics és szerzőtársai, 2020). Ugyanakkor a lakhatás elérhetősége a fejlett országokban egyre korlátosabb a pályakezdők, családot alapítók számára a dráguló ingatlanok miatt. A megfelelő lakhatás fontos eleme az egzisztenciának. Jelentősége demográfiai szempontból sem elhanyagolható, hiszen amennyiben a lakhatás nem biztosan megoldott, a párok kevésbé szánják rá magukat gyermekvállalásra. A Magyar Nemzeti Bank Lakáspiaci jelentése (2021) alapján Budapesten egy 75 négyzetméteres lakóingatlan megvásárlásához 15,5 évnyi országos átlagjövedelem szükséges (8. ábra).

8. ábra: Hány évnyi átlagkereset szükséges egy átlagos lakóingatlan megvásárlásához Európa fővárosaiban

Forrás: MNB, Lakáspiaci jelentés (2021. május)

Az ingatlanárak emelkedése nem csak magyar sajátosság. Ahogy arra a Lakáspiaci jelentés is felhívja a figyelmet, Európa-szerte jellemző a drágulás, sőt a többi visegrádi országban Budapestről ellentétben az utóbbi fél évben romlott a lakások elérhetősége. A jelenség persze globálisan is tetten érhető, például az Amerikai Egyesült Államokban is egyre nagyobb problémát okoz az ingatlanok elérhetősége, ahogy azt a mellékelt videóban is bemutatják:

Housing
Affordability Crisis

20.4.6. Monetáris politika

Az alacsony infláció, ami a jegybankok célja, mérsékli a nagy jövedelem-egyenlőtlenségek kialakulását. Egyrészt úgy, hogy kiszámíthatóbbá teszi a gazdasági folyamatokat, a kiszámíthatóbb gazdasági környezet pedig a jellemzően alacsonyabb jövedelmű hitelkorlátos háztartásoknak kedvező. Másrészt úgy, hogy akinek nominálisan van rögzítve a jövedelme – azaz bérből és fizetésből él –, azokat kevésbé sújtja az infláció reáljövedelmeket elértektelenítő hatása.

Ahogy azt korábban bemutattuk, a 20. századi egyenlőtlenségnövekedésben szerepe volt a piaci szabályozások fellazulásának. Ezért a jegybankok pénzügyi szabályozói hatáskörben is képesek lehetnek az egyenlőtlenségek mérséklésére. A pénzügyi szabályozási reformok csökkentik a jövedelmi egyenlőtlenségeket (Agnello és szerzőtársai, 2012). Emellett a túlzottan magas tartalékolási követelmények mérséklése, valamint az értékpapírpiaci politika fejlesztése elősegíti a jövedelmek jobb eloszlásának megvalósulását. Magyarországon a 2008 előtti években felfutó devizahitelezés is ronthatta a vagyoni egyenlőtlenséget, amit a későbbi pénzügyi reformok, mint a devizahitelek forintosítása, azok felvételének szigorítása enyhíthetett.

20.5. Összefoglalás

Az egyenlőtlenségeknek nemzetgazdasági szintű jelentőségük van. A legmeghatározóbb a gazdasági növekedéssel (és visszaeséssel) való kapcsolat: az egyenlőtlenségeknek van egy optimálisnak nevezhető szintje, amelynél kisebb vagy nagyobb egyenlőtlenség esetén a gazdasági növekedés csökken. A gazdaságpolitikának számos lehetősége van az egyenlőtlenség szintjének kezelésére. Napjainkban az egyik leggyakrabban tárgyalt eszköz az univerzális alapjövedelem, amely azonban az eddigi eredmények alapján nem hatékony, viszont a költségvetést

jelentősen megterheli. Ellenben a foglalkoztatás növelése, az adópolitika, a pénzügyi szabályozás, az oktatás és egészségügy, lakhatás és ingatlanpiac fejlesztése érdemben hozzájárulhat az egyenlőtlenségek tompításához, és a monetáris politika is hatékonyan tud közreműködni a maga eszközeivel.

Legfontosabb fogalmak

Humántőke: egy embernek minden olyan jellemzője, amely, mintegy gazdasági erőforrásként, befolyásolja a jövedelemszerző képességét. Elsősorban az élete során felhalmozott tudást, tapasztalatot és szakképzettséget szokás a humántőkével azonosítani, de beleszámít a családi háttér, valamint a szellemi és fizikai egészség is.

Jövedelmi decilis: a lakosságot egy főre eső összjövedelem szerinti sorba rendezése, majd létszám szerint tíz egyenlő részre, azaz jövedelmi decilisekre osztása.

Piaci dereguláció: a vállalatok működését számos rendelet és törvény szabályozza (regulálja) még egy liberális piacgazdaságban is. Ezeknek a szabályoknak a fellazítását vagy megszüntetését nevezzük piaci deregulációnak. A 80-as évektől kezdődően az angolszász világból kiindulva a fejlett országokra jellemzővé vált ezeknek a szabályoknak a fellazítása, ami a pénzügyi szektorban okozta a leglátványosabb növekedést.

Társadalmi mobilitás: annak a mértéke, hogy mekkora eséllyel változhat meg egy egyén helyzete a jövedelemeloszlásban. Minél nagyobb a társadalmi mobilitás, annál nagyobb eséllyel lehet valaki szegényből gazdag, vagy gazdagból szegény.

Szegregátum, szegregáltság: a szegregátum egy elszigetelt homogén közösség egy nagyobb társadalmon belül. Egy társadalom szegregált, ha ilyen szegregátumokra tagolódik.

Laffer-görbe: megmutatja, hogy különböző adókulcsok esetén mekkora adóbevételre számíthat a kormányzat. 0% adókulcsnál nincs adóbevétel, 100%-os kulcsnál pedig nem keletkezik adóztatható jövedelem, tehát ekkor sincs adóbevétel. A kettő között az adóbevétel pozitív görbe, ami magas adókulcsok esetén csökkenő meredekségű. Utóbbi tulajdonsága miatt ezen a csökkenő szakaszon az adócsökkentés adóbevétel növelő hatású.

Munkahely-garancia: az állam minden állásvesztőnek átmenetileg munkát biztosít az állami szektorban, ezáltal garantálva jövedelmük stabilitását. Elsősorban a gazdasági ingadozások munkanélküliségi hatásainak kivédését célzó eszköz.

Alapjövedelem: alanyi jogon feltétel nélkül járó jövedelem, ami mindenki számára körülményektől függetlenül garantál egy minimális megélhetést.